

የኢትዮጵያ አባይት የገቢ ግብር ሕጋዊት

ዋና ዋና ነጽታዎች¹

በቀለ ኃይለሥላሴ*

1. መግቢያ

በአሁኑ ጊዜ በኢትዮጵያ ሥራዎች የገቢ ግብር አዋጆች ሥራ ላይ ውለው ይገኛሉ። እነዚህም፡

1. ተረፃጫነት ከነጻጅ ሥራዎች በሚገኝ ገቢ ላይ የሆነው አዋጅ ቁጥር 296/1979
2. ተረፃጫነት ከግብርና ሥራዎች የሚገኘውን ገቢ የሚመለከተው አዋጅ ቁጥር 77/1968 /እንደተሻሻለው/ እና
3. ከነጻጅና ከግብርና ሥራዎች የሚገኘውን ገቢ ሳይጨምር ተረፃጫነት ከግናቸውም ሌሎች ምንጮች በሚገኙ ገቢዎች ላይ የሆነው አዋጅ ቁጥር 173/1953 እንደተሻሻለው ናቸው።

ከዚህ ብሎ ከተጠቀሱት ሥራዎች ሕጋዊት መካከል በዚህ ጽሁፍ ውስጥ ስለመጀመሪያው ምንም የተነገረ ነገር የለም። ይህ የሆነበት ምክንያት በአሁኑ ጊዜ በኢትዮጵያ ውስጥ ነጻጅ ለገበያ በሚቀርብበት መጠን ገና መረጃው ላይ አዋጅ ሥራ ላይ ሊውል ስላልቻለ ነው።

* ሌክቸረር፡ ሕግ ፋኩልቲ፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ

የዚህ ጽሁፍ ዋና ትኩረት የኢትዮጵያ የገቢ ግብር ሥርዓትን በአጠቃላይ መልኩ ለአካባቢ ግስታዎች ነው። በዚህም መሠረት ዓበይት የሆኑትን የገቢ ግብር ሕግጋት ዋና ዋና ገጽታዎች ያብራራል።

ጽሁፉ "ገቢ" ለሚለው ቃል በህግ የተሰጠውን ትርጓሜ በመገለጽ ጀምሮ፣ የገቢ ግብር ህግጋት የሚመለከቱት እነ ግንን ነው? ዋና ዋና ግዴታዎቻቸው ስምንድን ናቸው? የገቢ ግብር አሰባሰብና አወሳሰን እንዴት ይከናወናል? የግብር ግዴታዎች መከበራቸውን አስተግግኝ ለማድረግ ሊወሰኑ የሚችሉት እርዳታዎች ስምንድን ናቸው? ግብር ከፋዮች በሚወሰንባቸው ግብር ትር ሲሰኙ ምን ማድረግ ይችላሉ? በገቢ ግብር ሕግጋት ውስጥ ከግብር ነፃ የመሆን መብት ለነግን ተሰጥቷል? ለሚሉትና ለመሳሰሉት ጥያቄዎች መልስ ለመስጠት ይሞክራል። የጽሁፉ መደምደሚያ እንዳንድ በአረጋገጥ ላይ ፋይዳ ያላቸውን የተመረጡ ጥያቄዎችን ያነግላል። በዚህም ግዛዥ ማድረግ አስረገጧል መሆኑን ያስገነዝባል። ይህ ጽሁፍ ወደፊት በርዕስ ጉዳዩ ላይ ለሚደረጉ ጥናቶችና ምርምሮች መነሻ ሆኖ እንደሚያገለግል ተስፋ ይደረጋል።

2. የገቢ ሕግ ባህርያት

ገቢ ለሚለው ቃል ትርጓሜ ለመስጠት አስቸጋሪ መሆኑ ስለጉዳዩ በተረቡ በርካታ ጽሁፎችና ጥናቶች በተደጋጋሚ የተገለጸ ነገር ነው። ብዙውን ጊዜ የተለያዩ የምርምር መስኮች ምሁራንና ጠበብት ዝንባሌ ለዚህ ቃል ከየራሃቸው ሙያ አንፃር ትርጉም የመስጠት በመሆኑ ለቃሉ ሁሉም የሚሰግሙበት ትርጉም ግግኝት ተላል አይደለም። ስለዚህ የገቢ ግብርን ሥራ ላይ ለማዋል ሲባል ቀደም ሲል የተጠቀሰውን ችግር ለማስወገድ ለቃሉ ሕጋዊ ትርጉም መስጠት የተለመደ ሆኖታል።

የኢትዮጵያ ሕግ "ገቢ" ለሚለው ቃል የሰጠው ትርጉም በአገር ውስጥ ከሚገኙ ምንጮች እስከተገኙ ድረስ፣ ተቀባዩ የሚገኝበት ቦታ ግምት ውስጥ ማይገባ፣ ግናቸውንም የገንዘብ ክፍያዎችና በዓይነት የሆኑ ጥቅሞች ሁሉ ያጠቃልላል።²

በዚህም የተነሣ ከኢትዮጵያ ውጭ ካሉ ምንጮች የሚገኙ የገንዘብ ክፍያዎችንና በዓይነት የሆኑ ጥቅሞችን ገቢ እድርጎ መውሰድ እንደ ልዩ ሁኔታ የሚቆጠር ነው።³

"ምንጭ" ለሚለው ቃል ሕጉ የሰጠው ሌላ እኛ "የሥራ እንቅስቃሴ" የሚለው ሐረግ ነው። "የሥራ እንቅስቃሴ" ትጥርን፣ የሙያና የጸንባሌ ሥራዎችን፣ የግብርና ሥራዎችንና ግናቸውንም ዓይነት የንግድ ሥራን ይጨምራል። ስለዚህ በመሠረት "ገቢ" የሚለው ቃል ከሥራ እንቅስቃሴ ለሚገኙ የገንዘብ ክፍያዎችና የዓይነት ጥቅሞች አገባብነት አለው። እንዲሁም ከመሠረተ ሀሳቡ በተለየ ሁኔታ ከአክሲዮን ባለሙብትነት የሚገኙ የትርፍ ክፍያዎች፣ በግኝትና በኪነጥበብ ላይ ካሉ ሙብተች የሚገኙ የገንዘብ ጥቅሞች /royalties/ እንደ ሉተሬ ባሉ በዕድል የሚገኙ ሽልማቶች በገቢ ክልል ውስጥ ይወድቃሉ።⁵

በተለምዶ አነጋገር እንደነገሩ አገባብ አንድ ሰው የሚከፈለው ወይም የሚያገኘው ገንዘብ የተለያየ የመሬት ሊኖረው ይችላል። ለምሳሌ ደጥዝ፣ ምንጭ፣ ተርሻ፣ ዓበል፣ ወለድ፣ ትርፍ፣ ወዘተ ...። በዓይነት የሚሰጥ ወይም የሚገኙ ጥቅሞች እንዲሁ የንግድ ጥጋ ባላቸው ዕቃዎች ወይም አገልግሎቶች መልክ የሚሰጡ ሊሆኑ ይችላሉ። የሆነ ሆኖ በአገላለፅና በስያሜ ረገድ ያለው ይህ ልዩነት ለሕጉ የገቢ ትርጓሜ ምንም አገባብነት የለውም። ስለዚህ በመሠረት በሕግ ነፃ ካልተደረገ በስተቀር በሁሉም ግብር ይከፈላቸዋል።⁶

3. የገቢ ግብር የሚመለከታቸው፡

ሐረጉ እንዲያመለክት የታተመው ግብር የመክፈል ግድታ ያለባቸውን ብቻ ግይሆን በግብር አሰባሰብ ሥራ የግብር አሸጋጋሪ የሆኑትን ጭምር ነው። በአጠቃላይ አነጋገር ግብር የሚጣልበትን ገቢ የሚከፍሉ ወይም የሚቀበሉ ሰዎችና ድርጅቶች የገቢ ግብር የሚመለከታቸው ሲሆን እነዚህም በተጥታ ግብር የመክፈል ግድታ ያለባቸው ወይም በግብር አሰባሰብ ሥራ የግብር አሸጋጋሪ የሆነ ወይም ሁለቱንም ባህርያት የያዙ ሊሆኑ ይችላሉ።

"ሰው" የሚለው ቃል የሚያመለክተው ተቀጣሪ፣ ነጋዴ፣ የሥራ ተጽራጭ፣ ገበሬ፣ የሥነ ጽሁፍ ደራሲ፣ የሙዚቃ ደራሲ፣ የዕድል አሸናፊ፣ ባለአክሲዮን ወዘተ በመሆን ገቢ የሚያገኙትን ግለሰቦች ነው።⁷ "ድርጅት" ግለት እንደ መንግሥት እርሻ፣ የጋራ የንግድ ግንባር፣ ኮርፖሬሽን፣ የአክሲዮን ግንባር፣ ያሉትን በሕግ የሰውነት መብት የተሰጣቸውን የንግድ ሥራ የሚሠሩ የመንግሥትና የግል አካላትን የሚጨምር ነው።⁸

የገቢ ግብር የሚመለከታቸው ሁሉ ሁለት መሠረታዊ ግዴታዎችን መፈጸም አለባቸው። እነዚህም ገቢን ግላዊነትና ግብርን መክፈል ናቸው። የገቢ ግብር ከሚመለከታቸው መካከል የተወሰኑት ሌላ ተጨማሪ ግዴታ አለባቸው። ይኸውም የሂግብ መዛግብትንና ደጋፊ ሰነዶችን መያዝ ነው።⁹

4. የግብር አሰባሰብ ስልቶች፡

ገቢን የግላዊነትና ግብርን የመክፈል ግዴታዎች የተጣሉት የግብር አሰባሰብን አስተማማኝ ለማድረግ መሆኑ ግልጽ ነው። ለዚህም ግብርን ከሌሎች ገቢ ላይ በመቀነስ ይዞ የማስተላለፍ ስልትና ስለራስ ገቢ መግለጫ የማትረብ ስልት ሥራ ላይ ውለው ይገኛሉ።

ግብርን ከሌሎች ገቢ ላይ በመቀነስ ይዞ የማስተላለፍ ስልት ተፈጻሚ የሚሆነው ከትጥር፣ ባለአክሲዮን ከመሆን፣ ከዕድል አሸናፊነትና የግኝትና የድርሰት መብቶች ከመጠቀም ገቢ በሚገኝበት ሁኔታ ላይ ነው። በተጨማሪ ከአገር ውጭ ሰተሰጠ አገልግሎት ክፍያ በሚደረግበትም ሁኔታ ላይ ተፈጻሚነት አለው። በነዚህ ሁኔታዎች አንድ ግለሰብ ወይም ድርጅት ለሌላ ገቢ በሚከፍልበት ጊዜ በግብር አሰባሰብ ሥራ የግብር አሸጋጋሪ ይሆናል። ምክንያቱም ክፍያውን በፈጸመ በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ ለአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን የከፈለውን ገቢ እንዲያስታውትና ግብሩን እንዲያስተላለፍ በሕግ ስለሚገደድ ነው። በዚህም የተነሳ እንዲህ ያለው ግለሰብ ወይም ድርጅት ከሚከፍለው ገቢ ላይ ግብሩን ተንሶ እንዲይዝ በሕግ ሥልጣን ተሰጥቶታል።¹⁰

ይህ ሥልጣን ሥራ ላይ የሚውልበት ሌላው ሁኔታ ለገንዘብ አበጻፊ ድርጅቶች በአበደሩት ገንዘብ ላይ ከሚከፈለው ወለድ ጋር የተያያዘ ነው። በእንዲህ ያለ ሁኔታ ተበጻፊው ገለሰብ ወይም ድርጅት ግብር ከፋይ ከሆነ ከራሱ ገቢ ጋር የተያያዙትን የግብር ገዴታዎች በሚያሟላበት ጊዜ የአበጻፊ ድርጅቱን የወለድ ገቢ ለገቢ ግብር ባለሥልጣን የማሳወቅና በዚህም ገቢ ላይ የሚጣላውን ግብር ፈሰስ የማድረግ ገዴታ አለበት። ተበጻፊው ግብር ከፋይ ካልሆነ ግን ገዴታው ከኢትዮጵያ የበጀት ዓመት መጨረሻ እንስቶ በአራት ወራት ውስጥ መሟላት አለበት።¹¹

ሌሎች ግናቸውንም የገቢ ምንጮች በሚመለከትና በልዩ ሁኔታዎች ትጥርን በሚመለከት ተፈጻሚ የሚሆነው ስለ ራስ ገቢ መገለጫ የማቅረብ ስልት ነው። በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ ከአንድ በላይ ለሆኑ ተጣሪዎች የሚሠሩ ተጣሪዎች ወይም የውጭ መንግሥትን ዲፕሎማሲያዊ ጥቅም በሚወክሉ አካላት ውስጥ ተቀጥረው የሚሠሩ ገለሰቦች ገቢያቸውን የማግወቅና ግብሩን በግንባር ተርበው የመክፈል ገዴታ አለባቸው።¹² በሙያና በዝንባሌ ሥራዎችና በግናቸውም ዓይነት የንግድ ሥራ የተሰጠ ገለሰቦችና ድርጅቶች የተመደቡበትን የግብር ከፋዮች ደረጃ መሠረት በማድረግ ከኢትዮጵያ በጀት ዓመት መጨረሻ እንስቶ ከአንድ እስከ አራት ወራት ውስጥ በተወሰነው ጊዜ ገቢያቸውን የማግወቅና ግብሩን የመክፈል ገዴታ አለባቸው።¹³ ንብረትን መደበኛ ባልሆነ መንገድ ከግክራየት ገቢ ሲገኝ ለግብር አከፋፈል ከፋይ ገቢው ከተገኘበት ቀን እንስቶ በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ ገቢውን ማግወቅ አለበት።¹⁴

ከግብርና ሥራ እንትስታሴ የሚገኝን ገቢ በተመለከተ የገበሬ ግህበራት በግብር አሰባሰብ ሂደት ውስጥ ስለሚሳተፉበት ሁኔታ በሕግ ተደንገጓል። ግህበራቱ በዓመት እስከ ብር 600 በሚደርስ ግብር በሚከፈልበት ገቢ ላይ ግብሩን የመሰብሰብ ሥልጣን ተሰጥቷቸዋል።¹⁵ በአጠቃላይ ገቢን የማግወቅና ግብሩን የመክፈል ገዴታ በየዓመቱ ከታህሳስ እንድት ቀን እስከ ሚያዝያ ሰላሳ ቀን ድረስ መሟላት አለበት። ይህም የተደረገው በኢትዮጵያ አዝመራ የሚሰበሰብበትን ወቅት በመከተል ነው።

5. የግብር አወሳሰን፡

የግብር አወሳሰን እንድ የግብር ልክ ተረጎሚ የሚሆንበትን ግብር የሚከፈለበት ገቢ ለመለየት የሚደረገው የሰሌት ሂደት ነው። ገቢን ለመደበት ሲባል በግብር አሰባሰብ ሥራ የግብር አሸጋጋሪ በሆነውና በራሱ በግብር ከፋዩ መካከል መመሳጠር ካልኖረ በስተቀር ከዕድል አሸናፊነት፣ የገኝትና የምርምር፣ እንዲሁም የሥነ ጽሁፍ ድርሰት መብትን ከመጠቀም ባጠቃላይ ግብርን ከሌሎች ገቢ ላይ በመተነስ ይዞ የግስተላልፍ ስልት ተረጎሚ ከሚሆንባቸው ምንጮች ገቢ ሲገኝ የግብር አወሳሰኑ ተግባር አስቸጋሪ አይሆንም። ሌሎች የገቢ ምንጮችን በተለይ ደግሞ የትርፍ ግብር የሚጣልባቸውን ምንጮች በሚመለከት የግብር አወሳሰን ተግባር እንደሚመስለው ተላል ተግባር አይሆንም።

በኢትዮጵያ የግብር ሥርዓት የገቢ ግብር የመክፈል ግደታ የሚወሰነው እንድም የሂግብ መዛግብትንና ደጋፊ ሰነዶችን መሠረት በግድረግ ወይም በግምት ነው። የሂግብ መዛግብትንና ደጋፊ ሰነዶችን የመያዝ ግደታ ያለባቸው ግብር ከፋዮች ለምርመራ በተጠየቁ ጊዜ መዛግብቱንና ደጋፊ ሰነዶችን ለገቢ ግብር ባለሥልጣን ግቅረብ አለባቸው።¹⁷ ይህን ካደረጉና የሂግብ መዛግብቱና ደጋፊ ሰነዶቹ በባለሥልጣኑ ተቀባይነት ካገኙ የሚከፍሉት ግብር ባቀረቧቸው የሂግብ መዛግብትና ደጋፊ ሰነዶች መሠረት ይወሰናል።¹⁸ በሌላ በኩል ግብር ከፋዮች የሂግብ መዛግብትንና ደጋፊ ሰነዶችን ጥያቄቱ ቢቀሩ ወይም ባለሥልጣኑ በግናቸውም ምክንያት ሰነዶቹን ግይቶባቸው ቢቀር የሚከፈለው ግብር የሚወሰነው በግምት ይሆናል። እንዲሁም በሕግ የሂግብ መዛግብትና ደጋፊ ሰነዶች የመያዝ ግደታ የሌለባቸው ግብር ከፋዮች የሚከፍሉት ግብር የሚወሰነው በግምት ነው።¹⁹

ብዙውን ጊዜ እንድ ግብር ከፋይ በእንድ የግብር ዘመን ውስጥ በሚያገኘው ጠቅላላ ገቢና ግብር በሚከፍልበት ገቢ መሃል ልዩነት ይኖራል። ይህ ልዩነት በተለይ

ገቢ ከትጥር፣ ከሙያና ከገንባሌ ሥራዎች፣ ከግብርና ሥራዎችና ከግናቸውም የገንድ ሥራዎች በሚገኝበት ሁኔታ ይታያል። የዚህም ከገንድ ግብር ከሚከፈለበት ገቢ ክፍል ውጭ የሚሆኑ ጥቅሞችንና ሙቀነስ የሚገባቸውን ወጭዎችንና ኪግራዎችን የሚዘረዝሩ የሕግ አንቀጾች ሙከራ ነው።

በኢትዮጵያ የገቢ ግብር ሥርዓት ግብር ከሚከፈለበት ገቢ ክፍል ውጭ የሆኑ ጥቅሞች የሚለው አነጋገር የሚያውልከተው ከትጥር በተገኘ ገቢ ላይ ግብር ሲወሰን ግብር የግይዳዳባቸውን የተወሰኑ ክፍያዎችንና በዓይነት የሚገኙ ጥቅሞችን ነው። በሌላ በኩል “ተቀናሽ ሂግብ” የሚለው ሐረግ በአንድ የግብር ዘመን ከተገኘው ጠቅላላ ገቢ ላይ የሚተካበትን ገቢውን ለመፍጠር በሚደረግ የሥራ ሂደት ውስጥ የተደረጉ ወጭዎችንና የሚደርሱ ኪግራዎችን ያውልክታል።

በመሠረት አንድ ተቀጣሪ በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ የሚቀበለው ጠቅላላ ገቢ ግብር ይከፈላል።²⁰ ሆኖም ተቀጣሪውን የሚጠቅሙና ለተቀጣሪው ወጪን የሚያስከትሉ አራት ዓይነት ክፍያዎች ተቀጣሪው ግብር የሚከፍለበት ገቢ በሚወሰንበት ጊዜ ግብር ከሚከፈለበት ገቢ ክፍል ውጭ ሊደረጉ ይችላሉ። እነዚህም የህክምና አገልግሎትን ከሚውልከተው ውጭ በተጨማሪ ተቀጣሪው ለተቀጣሪው ሙንግግንና ጉዞን እስመልከተ የሚያደርጋቸው ክፍያዎች ናቸው።²¹

በትርፍ ላይ የሚከፈለውን ግብር በሚውልከት፣ ግብር የሚከፈለበትን ገቢ ለግግን በአንድ የግብር ዘመን ከተገኘው ጠቅላላ ገቢ ላይ ገቢውን በመፍጠር ረገድ የተደረገው ወጭና የደረሰው ኪግራ ሁሉ ይቀነግል። ተቀናሽ የሚሆኑና የግይዳዳ የወጭና የኪግራ ዓይነቶች ህርህር በሕጉ ተውልክቷል።²² ይህ አቀራረብ ተቀናሽ ሂግቦችን በመለየት ረገድ ከፍተኛ አስተዋጽኦ አለው።

በኢትዮጵያ የገቢ ግብር ሥርዓት ገቢን ግግራ ይቻላል። ሆኖም የሚከተለው ጥቅላዊ ዘዴን ግይዳዳ ወንጠረዥ ዘዴን ነው። በኢትዮጵያ የገቢ ግብር ሥርዓት ውስጥ ሦስት ዋና ዋና ወንጠረዦች አሉ። እነሱም፡ አገደኛው ከትጥር የሚገኙትን

ገቢዎች፣ ሁለተኛው ከግብርና ሥራዎች የሚገኙትን ገቢዎች፣ ሦስተኛው ደግሞ ከሌሎች ግናቸውም የንግድ ሥራዎችና ንብረትን መደበኛ ባልሆነ መንገድ ከግዛቶች የሚገኘውን ገቢ ጨምሮ ከሙያና ከህንጻዎች ሥራዎች የሚገኙትን ገቢዎች የሚመለከቱ ናቸው።²³ በተለያዩ ህንጻዎች ውስጥ ከሚወድቁና ከአንድ በላይ ከሆኑ ምንጮች ገቢዎች በሚገኙበት ጊዜ በጥቅላላ ዘዴ እንደሚደረገው ግብር የሚከፈልባቸውን ገቢዎች አንድ ላይ መደመርና ግብሩን በድምሩ ላይ ግሰላት እይቻልም። ግብር የሚከፈልባቸውን ገቢዎች ግዳጫ የሚቻለው ገቢዎቹ የሚገኙበት ምንጭ በአንድ ህንጻው ውስጥ የሚወድቅ ሲሆንና ገቢዎቹ የተገኙት በአንድ የግብር ዘመን ውስጥ ሲሆን ብቻ ነው።²⁴

ከገቢ ምንጮች አንዱን፣ ግለትም ትጥርን ብቻ በሚመለከት ገቢውን ለግብር ወትቶች በግዛቶች ግብር እንዲሰጥ በግልጽ የሚደነግግ እንተቶ አለ። ለምሳሌ አንድ ተቀማሪ የሥራት ወር ደግሞ በአንድ ጊዜ የሚተበልበት ሁኔታ ቢያጋጥም የሚከፈለው ግብር የሚሰጥበት በሥራት ወር ደግሞ ድምር ላይ እይቻልም። በእንደዚህ ዓይነት ሁኔታ መጀመሪያ ጠቅላላው ገቢ ገቢው ለተገኘባቸው ወራት ይካፈላልና የሚጠየቀው ግብር ይሰጣል።²⁵

በአጠቃላይ ከግብርና የሚገኘውን ገቢ በሚመለከት የሚጠየቀው ግብር የሚወሰነው ወደፊት ይገኛል ተብሎ የሚገመተውን ገቢ መሠረት በግድረግ ነው። ግብር በግምት ከሚወሰንባቸው መንገዶች አንዱ በሆነው በዚህ ዘዴ ሰብሎን በቶጫ በመመልከት አንድ ገበራ ያገኛል ተብሎ የሚገመተው ገቢ የአወሳሰን መሠረት ይሆናል። ሆኖም እንዲህ ዓይነት የግብር አወሳሰን የመጨረሻ ላይሆን ይችላል። ከምርት ሸያጭ የሚገኘው ገቢ ይገኛል ተብሎ ከተገመተው ገቢ በታች ለመሆኑ የሚያገኝ ግሰረጃ በግትረብ ግብሩን ግስተካክል ይፈቀዳል።²⁶

ግብር በግምት የሚወሰንበት ዘዴ ሥራ ላይ ሲወል ግብር የሚከፈለበትን ገቢ ለግግሩ ከጠቅላላ ገቢ ላይ ተቀናሽ የሚሆንና የግደሆን ሂግብ ብሎ መለየት እስቸጋሪ ሆኖ ይገኛል። ግብር በግምት በሚወሰንበት ጊዜ ግብር የሚከፈለበትን ገቢ

ለግብዓት በሕግ የተፈቀዱትን ግብር የግደክረልባቸውን ወጪዎችንና ኪግራዎች በትክክል መለየት እንደግደቻ ግልጽ ነው። በሌላ በኩል የሚከረለው ግብር በግምት የሚወሰንበት ግብር ከፋይ ህጉ የፈቀዳቸውን ተቀናሽ ሂሳቦች በሚመለከት ሚዛናዊ አስተያየት ጨርሶ ሊነፈገው አይገባም። ይህ ፅዕኔታዊ ክርትል ጋር የሚጣጣው ውጤቶች የሚያስገኙ ዘዴዎች ሥራ ላይ እንዲውሉ ያስገድዳል። በዚህም መሠረት በእያንዳንዱ የሥራ ዓይነት ላይ ተረጎሟል። ያላቸው የትርፍ መተማኛ የመተኛ ልኮች አጠቃላይ ደረጃዎች ሥራ ላይ እንዲውሉ በአስተዳደሩ ተዘጋጅተዋል። ይህም ሲዘጋጅ በሕጉ መሠረት ተቀናሽ የሚሆኑና የግደሆኑ ወጪዎችንና ኪግራዎችን እንዲሆኑ ሌሎች አግባብነት ያላቸውን ጉዳዮች ግምት ውስጥ በማስገባት ነው። እያንዳንዱ የትርፍ መተማኛ የመተኛ ልኮ ተረጎሟል። በሚሆንበት የሥራ ዓይነት ላይ የተወጣሩትን ግብር ከፋዮች በሙሉ ይመለከታቸዋል። በመሆኑም ግብር በግምት ሲወሰን አንድ ግብር ከፋይ በአንድ የግብር ዘመን ግብር የሚከፍልበት ገቢ በትርፍ መተማኛ መተኛው ልክ ከጠቅላላው ገቢ ላይ ተሰልቶ የሚገኘው የትርፍ መጠን ነው።

ግብርን በግምት የመወሰን ተግባር በአንድ በኩል አግባብ ያለውና በተግባር ሊገለጥ የሚችል የትርፍ መተማኛ ልኮን በአንድ በተወሰነ የሥራ እንቅስቃሴ ላይ እንግፍረ ጥናቶችን በግድረጥ ለግባጂት በሌላ በኩል አንድ ግብር ከፋይ በአንድ የግብር ዘመን ያገኘውን ትርፍ ለመወሰን የሚያስችሉ መረጃዎችን አለመታከት የመሰብሰብ ጥረትን ይጠይቃል። እነዚህ ሁለት የጥረት አገልግሎቶች ብቁ የሆኑ የምርምር ሰልፋችንና አስተግግኝ የሆነ የመረጃ ትንተና ችሎታን ይጠይቃሉ።

የግብር አወሳሰን ተግባር ተረጎሟል ከሆኑት በህጉ ከተመለከቱት የግብር ልኮች ጋር በሚገባ መተዋወትን እንደሚሻ ግልጽ ነው። በኢትዮጵያ የገቢ ግብር ህጎች ውስጥ የግብር ልኮች በሥራ መልክ ተቀርጾቸዋል።

በቅርጥ የተወሰኑት የመተኛ ልኮች የእርጃ የአምራቾች የህብረት ሥራ ግህበራትን ላይጨምር የመንገስት እርጃዎችንና የግናቸውንም ድርጅቶች ግብር የሚከረልባቸውን ገቢዎች ይመለከታሉ። ከጋራ ልግት ግህበራት በስተቀር እንዲህ

ያሌ ድርጅቶች ገብር ከሚከረከሩት የዓመት ገቢ ያዛው 50% ውጥ ገብር ይከፍላል።²⁷ በቅርጽ የተወሰኑት የጠቀሻ ልክክ ከድርሰትና ከገኝት ጠቅላይ በሚገኘው ክፍያ በእኩልነት ድርጅቱ በሽልግት ላይ ተረጎሟል። ልክክም እንደተደገፈ ተከተሏል 40% 10% 10% ናቸው። ሌላው በቅርጽ የተወሰነ የጠቀሻ ልክክ የሚታየው ከጠቅላይ ለተሰጠ ለገለገሉት የሚረገጡት ክፍያ በተለየ ሲሆን ልክክም 10% ነው።²⁸

በቅርጽ የተወሰነ የጠቅላይ ልክክ ተረጎሟል የሚታየው ከገብርና ሥራ በሚገኘው ገቢ ላይ ነው። በእንዲህ ያሉ ቁጥሮች ገብር የሚከረከሩት የዓመት ገቢ ከብር 600 ያልበልጠ ሲሆን ብር 10 ገብር ይከረከራል።²⁹

ጠቀሻ እርከፍሮ ልክክ ከቅጽ የሚገኝ ገቢ በሚለከት ተረጎሟል ይሆናል። እንዲሁም ከገብርና ሥራ የሚገኘው ዓመታዊ ገብር የሚከረከሩት ገቢ ከብር 600 በላይ ሲሆንና ከሌሎች የሥራ እንቅስቃሴዎች የሚገኘው ዓመታዊ ገብር የሚከረከሩት ገቢ ከብር 300 በላይ ሲሆን ተረጎሟል ይሆናል።³⁰ የሚከረከሩት ገብር ለውደብን እያንዳንዱ ጠቀሻ እርከፍሮ ልክክ በሚለከተው ዓመታዊ ገብር የሚከረከሩት ገብር ከጠቅላይ ክፍተት የገቢ ድንበሮች ጠቅላይ ተረጎሟል ሲሆን ጠቅላይ ገብር ለግንኙነት በየእርከቱ የተገኘው ውጤቶች የሚደሙሩ ይሆናል።

በእጠቃላይ እንጋገር ከውጭና ከገንባሌ ሥራዎችና ከሌሎች ግናቸውም የገንደና የገብርና ሥራዎች የሚገኙ ገቢዎችን በሚለከት ገብር ከፋይ ገቢውን ካገዛቸውት ጊዜ እንስተ በእያንዳንዱ ዓመት ውስጥ የገብር እውሳሰን ለውጭ ለሰጡት የገቢ ገብር ባለሥልጣን በዚህ የጊዜ ገደብ ውስጥ ገብሩን ካልወሰነ ገቢ ያዛውን ያስታወቅ ገብር ከፋዮችን በሚለከት የውደብን ሥልጣን በይርጋ ይታገላል።³¹ ይሁን እንጂ የይርጋ ገደብ ግናቸውንም የግጭብ ስርዓት ቁጥጥር የተረጎሙትን ገቢና ምንጭ በተለየ ተረጎሟል ይሆናል።³²

ገብር ከተወሰነ በኋላ የገብር ውጤት ግስታዊቷ ተብሎ በሚታወቅ ጽሁፍ ላይ ተገልጿል ገብር ከፋይ እንዲደርሰው ይደረጋል።³³ የውሳኔ ግስታዊቷ ተከፋይ

የጊዜው ግብር እንዴት እንደተሰጠ በግልጽ በጊደባይበት ማገድ ማዘጋጀት ይኖርበታል። እንዲሁም የጊዳሉ ሙቀዳዎች ካሉ ሙጠናቸውንና ዓይነታቸውን ማርከር አለበት።³⁴

6. የግብር ግዴታዎችን በአስተግግኝ ለማስከበር ሊወሰዱ የሚችሉ እርምጃዎች

ከዚህ ቀደም ሲል የተጠቀሱት ምሥት የገቢ ግብር የና የና ግዴታዎች ማስቀረብ ለማረጋገጥ ሲባል አለ-ማስቀረብ የግብር አካል ሆነው የጊዳሉ ሙቀዳዎችን እንዲያስከትል ተደርጓል።³⁵ የሂግብ ሙዛግብትንና ደጋፊ ሠነዶችን አለ-ማስቀረብ ማድረግ የተወሰነውን ግብር 20% የሚከፈልበት ያስከትላል።³⁶ ከንግድ ሥራዎችና ከ-ያና ከህንጻዎች ሥራዎች የሚገኙ ገቢዎችን በወትራ አለማሳወቅም ይህንን ሙቀዳ ያስከትላል።³⁷ የግብርና ገቢ ግብርን በተመለከተ ገቢን በወትራ አለማሳወቅ የሚያስከትለው ሙቀዳ በ-ማድረግ እንዲከፈል ከተወሰነው ግብር 25% ነው።³⁸ ግብርን በተገቢው ወትራ አለ-ማድረግ የሚያስከትለው ሙቀዳ የሚሰጠው ለየት ባለ የወሰድ አስተሳሰብን በሚፈነጥቅ ማገድ ነው።

የግብርና ሥራ ገቢን በተመለከተ ግብርን በወትራ አለ-ማድረግ ለእያንዳንዱ ሳይከፈል ለዘገየበት ወር ያልተከፈለውን ግብር 25% ሙቀዳ ያስከትላል።³⁹ የሙቀዳው ግሪድ ያልተከፈለው ግብር 50% በሙሉ የሚታሰበው ለሁለት ወራት ብቻ ሙሉ ግልጽ ነው። ከሌሎች ምንጮች የሚገኙትን ገቢዎች በተመለከተ ሙቀዳው ግብር ሳይከፈል ለዘገየበት ለእያንዳንዱ ወር ያልተከፈለውን ግብር 2% ሲሆን ግሪድ ከሳይ እንደተገለጸው ያልተከፈለው ግብር 50% ነው።⁴⁰

በተጨማሪ የግብር ግዴታዎችን አለማከበር ሥራዎቹ የሚካሄዱበትን የንግድ ፈቃድ ወረቀቶች ሊያሰርዝ ወይም ሊያሰነጥቅ ይችላል። የገንዘብ ሚኒስቴር በጊደባይበት ጥያቄ ሙሉ ለሙሉ ግንዛቤ ቤቶችና ሌሎች አገባብ ያላቸው የሙንግሥት ሙ/ቤቶች የግብር ግዴታዎቻቸውን የማያከብሩትን ግብር ከፋዮች የንግድ ፈቃድ ወረቀቶች እንዲሙርዙ በህግ ግዴታ ተጥሎባቸዋል።⁴¹

በፍርድ ቤቶች አማካኝነትም የግብር ግዴታዎች እንዲከበሩ ማድረግ ይቻላል። የአረጋጃዎ ክስ በሙሉ ሥረት የግብር ግዴታቸውን ያላከበሩ ግብር ከፋዮችን ንብረት በመያዝና እንዲሸጥ በማድረግ ያልተከረለው ግብር ከሸያው ገቢ እንዲከረል ማድረግ ይቻላል። በተጨማሪ የግብር ሕጎች ሙሉ በሙሉ በወንጀል ሙቅጫ ሕግ ሙሉ ለሙሉ ሊያስተማ ይችላል።⁴³ ከላይ በተጠቀሱት ምክንያቶችም ግብር ከፋዮች በሕገ የግዴታዎቻቸውን ግዴታዎች ካለማክበር ይታወቃሉ ተብሎ የገመገሙ።

እነዚህ አካላትና ማ/ቤቶች ዕቃዎችንና አገልግሎቶችን ለግብር ከፋዮች ማቅረብ ወይም ሙሉ በሙሉ ያለባቸው ከአገር ውስጥ ገቢ እስተጻፈር ማ/ቤት በጽሁፍ ይሸውሉ ሲገለጹላቸው ብቻ እንደሆነ በሙሉ ለሙሉ ታዘዋል። ምንም እንኳን በአሃዝ የተደገፈ ሙረጃ ማግኘት አስቸጋሪ ቢሆንም ይህ እርምጃ የግብር ግዴታዎች እንዲከበሩ በማድረግ ረገድ ጉልህ አስተዋፅኦ እንዳለው አያጠራጥርም።

7. ትሬታዎች፡

በሙሉ ለሙሉ እንደ ግብር ከፋይ የግብር ውሳኔ ማስታወቂያ እንደደረሰው በእንደ ወር ጊዜ ውስጥ የገቢ ግብር ባለሥልጣን ማ/ቤት ዘንድ በሙቅረብ ሂሳቡን ተሳስቦ ግብሩን ሙከረል አለበት።⁴⁴ ሆኖም እንደ ግብር ከፋይ በግብር አወሳሰኑ ቅር ከተሰኘ ትሬታውን የግዴታዎቻቸውን ሁለት አማራጮች አሉት።

የሙረጃው ጉዳይ በእስተጻፈር እንዲታይለት ሙሉ ለሙሉ ይቻላል። ይህን ሙንገድ ከመረጠ የግብር ውሳኔ ማስታወቂያው እንደገና እንዲታይለት ያሙለክታል። የጥያቄውም አግባብነት ብዙውን ጊዜ ምሥት አባላት ባሉት ኮሚቴ ይመረመራል። በአጠቃላይ የምርመራው ሂደት የግብር ከፋዩን ፋይል ሙሉ ለሙሉ ለሙሉ የግዴታዎችን ቦታና ሁኔታ ማየትንና ሙንገድን ያጠቃልላል። የኮሚቴው ግኝት የግብር ውሳኔው ማስታወቂያው ሙሉ ለሙሉ ያለበት ሙሉን የግዴታዎችን ከሆነ ይሸው ይፈጸምና ሌላ የግብር ውሳኔ ማስታወቂያ ተዘጋጅቶ ለግብር ከፋዩ እንደ አዲስ

እንዲደርሰው ይደረጋል። ሁለተኛው ግብር ከፋይ ትረታው በዳኝነት እንዲታይለት ሊመርጥ ይችላል። ይህም የገቢ ግብር ባለሥልጣን ሙ/ቤት በሰጠው የግብር ውሳኔ ግስታወቂያ ላይ ይገባኝ ለማለት በህግ ከተሰጠው መብት ይመነጫል። የይግባኝ መብትን መጠቀም እንዲቻል ግን ሁለት ሁኔታዎች በትኩረት መገዛት ይኖርባቸዋል። የመጀመሪያው ይግባኝ መትረብ ያለበትን ጊዜ ይመለከታል። ይኸውም የግብር ውሳኔ ግስታወቂያው ለግብር ከፋይ ከደረሰበት ጊዜ እንስቶ በእንደ ወር ውስጥ ይግባኝ እንዲተርብ የሚያስገድደው ነው። ሁለተኛው በህጉ የተገለጸውን የገንዘብ መጠን ለገቢ ግብር ባለሥልጣን ሙ/ቤት በመያዣ መስጠት ነው። ከሁለቱም ትኩረት ሁኔታዎች እንደሆነው እንዲያው ሳይሆን ሳይሆን ቢተር የይግባኝ መብትን መጠቀም አይቻልም። በእንዲህ ያለ ሁኔታ የውሳኔ ግስታወቂያው እንደ-መጨረሻና ትክክለኛ ሆኖ ይቀጠራል። በአጠቃላይም በፍ/ቤቶች ትእዛዝ ተፈጻሚ ይሆናል።⁴⁵

ይግባኝ በመጀመሪያ ደረጃ የሚተርበው ለዚህ ጉዳይ ለተቋቋመው ልዩ የዳኝነት አካል ነው።⁴⁶ ይህ የዳኝነት አካል በገቢ ግብር ባለሥልጣን ሙ/ቤት የተወሰነውን ግብር ለመጨመር፣ ለመቀነስ፣ ለማጽናት ወይም ለመሠረዝ እንዲሁም ለጉዳዩ አፈፃፀም አስፈላጊ የሆነውን ትእዛዝ ሁሉ ለመስጠት ሥልጣን ተሰጥቶታል።⁴⁷

የዳኝነት አካሉ በሰጠው ውሳኔ ትር ከተሰኘ ሁለቱም ወገኖች፣ ግለሰብ ግብር ከፋይና የገቢ ግብር ባለሥልጣን ሙ/ቤት ጉዳዩን በይግባኝ ወደ ፍ/ቤት የማትረብ መብት አላቸው። ሆኖም ፍ/ቤቶች በፍሬ ነገር ላይ የሚነሱ ክርክሮችን ተቀብሎ ከግደት በሕጉ የታገዱ ስለሆኑ ይህ የይግባኝ መብት በሕግ ነጥቦች ረገድ ያሉ ትረታዎችን ብቻ የሚመለከት ነው። ፍ/ቤቶችም በውሳኔው ላይ በህግ ረገድ ተፈጽሟል የሚሉትን ስህተት ብቻ በግታናት ጉዳዩን መልሰው ለልዩ የዳኝነት አካሉ መላክ ይኖርባቸዋል።⁴⁸

8. ከግብር ነፃ ስለመሆንና ስለማበረታቻዎች፡

በኢትዮጵያ የገቢ ግብር ሥርዓት ከግብር ነፃ የሚያደርጉ ድንጋጌዎች

- ሀ/ በገቢ ግብር እዋጅች
- ለ/ በሌሎች የአገሪቱ ሕጎች
- ሐ/ በዓለም አቀፍ ውሎችና ስምምነቶች ውስጥ ይገኛሉ።

ትጥርን በሚመለከት ገቢያቸው ከብር 50 በታች የሆኑ ተቀጣሪዎች የሚያገኙት ገቢ ከግብር ነፃ ነው።⁵⁰ በተጨማሪ በእዋጁ በተደነገጉት ሁኔታዎች ልዩ ሙያ የሌላቸው ሠራተኞች የሚያገኙት ገቢ ግብር አይከፈልበትም።⁵¹ እንዲሁም የአንድ በውጭ አገር የሚኖር ሰው ወይም ድርጅት ተቀጣሪ በእውነት በኢትዮጵያ ውስጥ የሚቀመጥበት ጊዜ ከ183 ቀናት እስካልበለጠ ድረስና ለሌላ በኢትዮጵያ ውስጥ ለሚኖር ሰው ወይም ድርጅት እስካልሰፊ ድረስ ከግብር ነፃ ተደርጓል። ሆኖም በውጭ አገር የሚኖረው ተቀጣሪ በኢትዮጵያ ውስጥ የንግድ ሥራ ያለው ከሆነ እንዲህ ዓይነት ተቀጣሪ በተጠቀሰው ገቢ ላይ ግብር እንዲከፍል ይደረጋል።⁵¹

ሌላው ከግብር ነፃ የሚሆንበት ሁኔታ የዲፕሎማቲክና የቶንሰላ ጓዶችን የሚመለከት ነው። የአንድ የውጭ አገር ሙንግሥትን ጥቅም በሚወክሉ አካሎች ውስጥ የሚሰሩ የዲፕሎማቲክ ፓስፖርት ያላቸው የዚህ ሙንግሥት ዜጎች የሆኑ ሠራተኞች በዚህ ውስጥ ይጠቀሳሉ። ሆኖም ከግብር ነፃ የሚደረገው መደበኛ ሥራቸውን ለማከናወን የሚከፈላቸው ገቢ ብቻ ነው።⁵²

ሌሎች የገቢ ምንጮችን በሚመለከትም ከግብር ነፃ የሚኮንበት ሁኔታ አለ። በአጠቃላይ እነጋገር ከግዘጋጃ ቤቶችና ከከተሞች ክልል ውጭ የሚገኙ የዕደ ጥበብ ባለሙያዎች ከሙያቸው የሚያገኙት ገቢ ከግብር ነፃ ነው።⁵³ እንዲሁም በህግ በታወቁ አበሳሪ ድርጅቶች ውስጥ ካላቸው የቆጠባ ሂግብ ሰዎች የሚያገኙትን ወለድና የውጭ የጠለፋ ሙድን ሰዎች የሚሰበሰቡት አረቦን ግብር አይከፈልበትም።⁵⁴ በተጨማሪ ከዕድል አሸናፊነት የሚገኙ ከብር 100 ያልበለጡ ገቢዎች ግብር የመክፈል ግዴታ አያስከትሉም።⁵⁵ በሠንጠረዥ "ሐ" ሥር ከሚገኙ ምንጮች ገቢ የሚያገኙ ግብር ከፋዮች የዓመት ገቢያቸው ከብር 300 እስካልበለጠ ድረስ ግብር የመክፈል ግዴታ የለባቸውም።⁵⁶

በግብርና ሥራ የተማሩትን ሳይጨምር የጎብረት ሥራ ማግኘት ገቢ ግብር አይከፈልበትም። ሆኖም ነቢው በማህበራት አባላት ሙካክል ከተከፋፈለ እያንጻጻጹ አባል ከግብር ነፃ የሚሆነው የዓመት ድርሻው ከብር 500 እስካልበለጠ ድረስ ነው።⁵⁷

ኢትዮጵያ በፈርማ ባጸደቀችው ዓለም አቀፍ ውሎችና ስምምነቶች ውስጥ የሚገኙ ከግብር ነፃ ሙሉን የሚመለከቱ ድንጋጌዎች የሚከበሩ ሲሆን በአገሪቱ ውስጥ ተፈጻሚነት አላቸው።⁵⁸ በዚህ ሙሉ በዓለም አቀፍ ድርጅቶች ለምሳሌ በተባበሩት ሙንግሥታት ድርጅት ሥር ያሉ ልዩ ልዩ አካላት /specialized agencies/ ሹማምንት የሚያገኙት ገቢ ግብር አይከፈልበትም።⁵⁹

ከገቢ ግብር አዋጆች በተጨማሪ ሥራ ሳይባሉ ሌሎች ሕጎች ሙሉ በሙሉ ከግብር ነፃ ሙሉን ይቻላል። ለጎርጎሮ ማስተባበሪያና ለመልሶ ማድገም ኮሚሽንና ለስፖርት ኮሚሽን የተሰጠው ከግብር ነፃ የሙሉን ሙብት ከሳይ ለተጠቀሰው ሁኔታ ሁለት ምሳሌዎች ናቸው።⁶⁰

በአዋጅ ቁጥር 32/1981 ሙሉ በሙሉ ለተዳደሩ የጋራ ልማት ማህበራት በገቢ ግብር ረገድ ማበረታቻ ተደርጓል። እንዲሁ ፕሮጀክቶች ሲከፍቱ ሥራ ከጀመሩበት ጊዜ እንስቶ ለአምስት ዓመታት ከግብር ነፃ እንዲሆኑ ተፈትዶላቸዋል። ፕሮጀክቶች በሚሰፋፋበት ጊዜም ለሥራ ግብር ነፃ የሙሉን ሙብት ተሰጥቷል። ከዚህም በላይ ግብር በሚከፍሉበት ገቢ ሳይ ተፈጻሚ የሚሆነው የግብር ሙሉ ልክ 40% ሙሉ ተጨማሪ ማበረታቻ ሙደረጉን ያመለክታል።⁶¹ በግብርና፣ በኢንፎርሜሽንና በሆቴል ሥራዎች ሳይ ካፒታል የሚያውሉ ሰዎችና ድርጅቶች ለተወሰነ ጊዜ ከግብር ነፃ ይሆናሉ።⁶²

የግብርና ሥራዎችን በተመለከተ አንድ ኢንቬስተር ማምረት ከጀመረበት ጊዜ እንስቶ ለሁለት፣ ለሥራ ወይም ለአምስት ዓመታት ከግብር ነፃ የሙሉን ሙብት አለው። ይህ የሚሆነው ግን ለልማት የሚያውለው ካፒታል እንደቅደም ተከትሎ ሀ/

ከብር ሦሥት መቶ ሺህ በላይ ነገር ግን ከብር ሰባት መቶ ሦስት ሺህ ያልበለጠ ለ/ ከብር ሰባት መቶ ሦስት ሺህ በላይ ነገር ግን ከብር ሁለት ሚሊዮን ያልበለጠ ሐ/ ከብር ሁለት ሚሊዮን በላይ ሲሆን ነው።

የግብርና ሥራው በሚኒስትሮች ምክርቤት ቅድሚያ እንዲሰጣቸው በተወሰነ ክልሎች የሚካሄድ ከሆነ ከግብር ነፃ የሚሆንበት ጊዜ በአንድ ተጨማሪ ዓመት እንዲራዘም ይደረጋል። በእንደዚህ ያሉ ክልሎች ካፒታል ግዥ ለፋይናንስ መጠን ብር 300,000 ወይም ከዛ ያነሰ ቢሆንም እንኳን ግምረት ከተጀመረበት ጊዜ አንስቶ ለሁለት ዓመታት የገቢ ግብር ከመክፈል ነፃ የመሆን ጥቅም ያስገኛል።

ለኢንዱስትሪ ልማት ካፒታል የሚያውል ሰው ግምረት ከጀመረበት ጊዜ አንስቶ ለሁለት ለሦሥት ወይም ለአምስት ዓመታት ከግብር ነፃ የመሆን መብት አለው። ይህ እንዲሆን በልማት ላይ የሚያውለው ካፒታል እንደቅድም ተከተሉ ሀ/ከብር አምስት መቶ ሺህ በላይ ነገር ግን ከብር አንድ ሚሊዮን ያልበለጠ፣ ለ/ ከብር አንድ ሚሊዮን በላይ ነገር ግን ከብር አምስት ሚሊዮን ያልበለጠ፣ ሐ/ ከብር አምስት ሚሊዮን በላይ መሆን አለበት።

የኢንዱስትሪ ሥራው በሚኒስትሮች ምክርቤት ቅድሚያ እንዲሰጣቸው በተወሰነ ክልሎች የሚካሄድ ከሆነ ከግብር ነፃ የሚሆንበት ጊዜ በአንድ ተጨማሪ ዓመት ይራዘማል። በእንደዚህ ዓይነት ክልሎች ልማት ላይ የሚውለው ካፒታል ብር አምስት መቶ ሺህ ወይም ያነሰ ቢሆንም ከብር ሦስት ሺህ እስካላነሰ ድረስ ግምረት ከተጀመረበት ጊዜ አንስቶ ለሁለት ዓመታት ከግብር ነፃ የመሆን ጥቅም ያስገኛል።

ቅድሚያ በተሰጣቸው ክልሎች የሆኑ አገልግሎቶች ግዳጅ ለግብር ታታኝ ሲባል የሚያደቁት የገቢ ግብር ከመክፈል እንዲሁ ለሁለት ዓመታት ነፃ ይደረጋል። ሆኖም ከግብር ነፃ ለመሆን የሚደቁት ድርጅቶች የሆኑ ለግብር ተራዘም ኮሚሽን ያወጣውን መመዘኛ አሟልተው መገኘት አለባቸው። ለሁለት፣ ለሦሥት ወይም

ለእያስተዳድሩት ከገቢ ግብር ነፃ የተደረገ የግብርና ወይም የኢንቡስትሪ ልግቶች ከፍተኛ ግብረጭት ግድረጋቸው ሲረጋገጥ ተወግሬው ሥራ የሚያስገኘው ገቢ እንደቅደም ተከተሉ ለአንድ፣ ለሁለትና ለሦስት ዓመታት ከግብር ነፃ ይሆናል።⁶³

9. መደምደሚያ

በዚህ ስለ ኢትዮጵያ የገቢ ግብር ሥርዓት በሚገለጸው አጭር ጽሁፍ መደምደሚያ ላይ አንጻንድ መሠረታዊ ነጥቦችን ግንባት ጠቃሚ ይሆናል።

ገቢ ለሚለው ቃል ሕገ የሰጠው ትርጓሜ

"ገቢ" ለሚለው ቃል የኢትዮጵያ የገቢ ግብር ሕግጋት የሰጡት ትርጓሜ ችግር የለበትም? ከፍ ብሎ ለተረበው ጥያቄ የሚሰጠው መልስ "አዎ አለበት" የሚል ነው። በመጀመሪያ ገቢ የሚለው ቃል የተተረጎመበት ቋንቋ ግልጽነት ይገኛል። ይኸውም በኢትዮጵያ ውስጥ መገኘት ያለበት "ገቢው" ራሱ መሆኑ ወይም "ምንጩ" ግለትም ለገቢው መገኘት ምክንያት የሆነው የሥራ እንቅስቃሴ መሆኑ ግልጽ አይደለም። ሆኖም በህጉ ውስጥ የሚገኙ ሌሎች ድንጋጌዎች እንደሚያረጋግጡት ሁሉ ገቢ የሚለው ቃል የንግድ ምርጫውን አገልግሎቶች እንደሚሸፍን የሚጠቅም እነጋገር ትርጉሙ አልያዘም። ስለዚህ ከፍ ብሎ የተጠቀሱትን ችግሮችና ሌሎች ጉድለቶች የሚያስተካክል ትርጉም ገቢ ለሚለው ቃል መሻት አስፈላጊ ይሆናል።

የአክሲዮን ድርሻና ከባለ-ብቅነት /royalty/ የሚገኝ ክፍያ

በአክሲዮን ድርሻና ከባለ-ብቅነት በሚገኝ ክፍያ ላይ የተጣሉት ግብሮች ያላቸው ተግባራዊነት እስከምን ድረስ ነው? እነዚህ ግብሮች የኢትዮጵያ የተገተኛ ግብር ሥርዓት ክፍል ከሆኑ ከአሥር ዓመታት በላይ ሆንዋል። ይሁንና እነዚህን ግብሮች ሥራ ላይ ለግዋል በተደረጉት ሙከራዎች ሁሉ ችግሮች አጋጥመዋል።

በኢትዮጵያ ውስጥ ትርጫርቾ ወይም ጥገኞች ያሏቸው ድንበር ዘለል ኩባንያዎችን በተመለከተ በሕጉ ውስጥ ምንም ድንጋጌ ባለመኖሩ እነዚህን የአክሲዮን ድርሻ ግብርን ወስኖ ለማስከረል የማይቻል ሆኖታል። ኩባንያው በኢትዮጵያ ውስጥ ተቋቁሞ የተመዘገበ ቢሆን እንኳን ግብር የመክረል ጋላሬንት የሚኖረው ትርፍ መኖሩ ሲገለጽና የአክሲዮን ድርሻው ሲከፋፈል ብቻ በመሆኑ ባለአክሲዮኖች በጠቅላላ ስብሰባዎቻቸው ትርፍ የመከፋፈሉን ጥያቄ ላልተተወሰነ ጊዜ ማስተላለፍ ይችላሉ። ከዚህ ጋርም ከኩባንያው ጋር መሰል የብድር ውል በመፈጸም ወይም ሌላ ዘዴ በመፍጠር ከአክሲዮን ድርሻ የሚያገኙትን ጥቅም ማስጠበቅ ይችላሉ። በዚህ የተነሳ የግብር አስባስብ ተፈጻሚ እንዳይሆን ማድረግ ይችላሉ። 40% በሆነ ከፍተኛ ልክ የሚሰበሰበው ከባለ-ብትነት በሚገኝ ክፍያ ላይ የተጣለው ግብር የአእምሮ የፈጠራ ሥራዎችን እንደማያበረታታ ግልጽ ነው። ይህም ሁኔታ ተፈጻሚነቱ ተተባይነት እንዳይኖረው አድርጓል። በተጨማሪ በገቢ ግብር ሕግጋት ውስጥ የዚህ ግብር ተፈጻሚነት ያለው ከልል በግልጽ ላለመመልከቱ በላይ ስለገኝትና ስለ ድርሰት መብቶች የሚወሰን የተለየ ህግ የለም። እነዚህ ሁኔታዎች ይህንን ግብር ሥራ ላይ ለማዋል አስቸጋሪ አድርገውታል። በመሆኑም ያለውን የኢትዮጵያ ተጨባጭ ሁኔታ መሠረት በማድረግ ከላይ የተጠቀሱትን ግብሮች እንደገና መገምገም ግድና አስፈላጊ ይሆናል።

ከውጭ አገር ለተሰጡ አገልግሎቶች የሚደረግ ክፍያ:

ከውጭ አገር ለተሰጡ አገልግሎቶች በሚደረጉ ክፍያዎች ላይ የተጣለውን ግብር በተግባር ለመተርጎም በሚሞከርበት ጊዜ ቢያንስ ሁለት ችግሮች ይጋረጣሉ። በመጀመሪያ ግብር የአገልግሎቱ ክንውን ከኢትዮጵያ ውጭ በሆነበት ሁኔታ ተፈጻሚነት እንዲኖረው የታተደ መሆኑ ግልጽ አይደለም። ይህ ታትዶ ከሆነ የተባለው ግብር ማናቸውም በጥሪ ገንዘብ ወይም በዓይነት የሚገኝ ጥቅም “ገቢ” እንዲባል ምንጩ በኢትዮጵያ ውስጥ መሆን አለበት ከሚለው መሠረተ ሃሳብ በልዩነት የሚታይ ይሆናል። በሁለተኛ ደረጃ ግብር በአጋጣሚ የሚሰጥን አገልግሎት ብቻ እንዲመለከት ወይም የተከታታይነት ባህርይ ያለውን ጨምሮ ከውጭ አገር የተሰጠ ማናቸውንም

ላይ ጥያቄ የገቢ አሰባሰብ ሥልጣን ወይም ዘዴዎችን በአገድ ጊዜ ተረጎሟል ግድረግ የሰው ሥልጣን ጊዜና ሃብትን የሚያባክን የአውራጃ ድርብርብ ለእንደሚያስከትል ግልፅ ነው። ይህም የግንባታ ስራ ለሰራተኛ ላላው ከፍተኛ ጭንቀት ይጣራል። ይሁን እንጂ የግንባታ ስራ የግንባታ ድርጅቶችን በሚመለከት የገቢ ግብርን ተረጎሟል ግድረግ ያለው ጎጂ ገደብ የሚታወቅ ቢሆንም ሌላውን አውራጃው ግድን ተገቢ ሆኖ ይገኛል። ጥያቄው የግንባታ ስራ ድርጅቶችን ለውሰድ የገቢ ግብር ተረጎሟል የሚያከትሉትን ትክክለኛ ጭንቀት የመወሰን የጊዜ ጥያቄ ነው። ከአገድ የአውራጃ ገደብ ፍጹም አዲስ ወደሆነ ሌላ አውራጃ በፍጥነት ማራገፍ ግብር ግድን ጊዜ ግንባታ የብቃት ጉድለት ያስከትላል። ምናልባትም ይህ የግንባታ ስራ የገንዘብ ስራዎችን በግብረገብ ረገድ የበለጠ ጉልህ ሆኖ ይታያል።

አሁን ባሉት ሁኔታዎች በግንባታ ስራ የግንባታ ስራ ድርጅቶች ላይ የገቢ ግብርን ተረጎሟል ግድረግ ተገቢ ነው የሚባልባቸው ምክንያቶች ለቅጥጥ ግንባታ ስራ ስለሚያገለግሉና በተለይ የምርጫ ሃብት ክንውኖችን ለማግኘት ስለሚጠቀሙ ነው። ቢሆንም የግንባታ ስራ የግንባታ ድርጅቶች ገቢ ግብር የመክፈት ገደብ እስካለባቸው ድረስ ጎጂ ገደብ ለውሰድ ሲባል ሥራዎችን በትንሹ ማግኘት ይቻላል።

የገቢ ግብር ልኮች

ጉልህ የገረት እርከን የሚታዩባቸው አሁን ሥራ ላይ ያሉት የገቢ ግብር ልኮች በሀብት ለውጥ ያለውን የገቢ ማራገጫ ለግንባታ ስራ ጥያቄው ግልፅ ነው። ገቢው በሙሉ ለቅጥጥ የግብር ጭናዎች ይበልጥ ለውሰድ ያገኛሉ።

የአሁኑ የገቢ ግብር ልኮች አወቃቀር ሕጋዊ በሆነ ማሻሻያ ትርፍ በሚያስገኙ ሥራዎች ላይ ለመሰጠት የሚገባውን የግል ገረት የግንባታ ስራ በሆኑ ለነቀፈቃ የተጋለጠ ነው። ትጥርን በሚመለከት ግብር የሚከፈለበት የጭር ገቢ ክብር

3,500 በላይ ሲሆን በልዩነት ላይ የሚከረከረው ግብር 85% ነው። የግብርና ሥራዎችን በተመለከተ ደግሞ ግለሰብ ነበረዎችና የእርዳታ እምራቾች የህብረት ሥራ ማህበራት የሚያገኙት ግብር የሚከረከረበት የዓመት ንቢ ከብር 36,000 በላይ ሲሆን በልዩነት ላይ ተረጎሟል የሚሆነው ልክ 89% ነው። ለሌሎች የሥራ እንቅስቃሴዎች ግለሰቦች የሚያገኙት ግብር የሚከረከረበት የዓመት ንቢ ከብር 24,000 በላይ ሲሆን በልዩነት ተረጎሟል የሚሆነው 59% ነው። እንግዲህ ከፍ ብሎ ከተገለጸው ለብሄራዊ ዕድገት ጉልህ እስተዋዕል እንዲያደርግ በሚጠበቀው ለግል ሥራ በግንግግት ላይ እነዚህ ልኮች ያላቸውን ነጂ እገግሚያ በተላላ ማመት ይቻላል።

የግብር የዳኝነት አካላት፡

የተለዩ የዳኝነት አካላትን ግዳጅም ያስረዳው በመደበኛ ፍ/ቤቶች ላይ ሊደርስ የሚችለውን የሥራ ጫና በመቀነስ ረገድ እስተዋዕል ይኖራቸዋል በሚል እስተሳሰብ እንደሆነ ይገመታል። ይሁን እንጂ ብዙውን ጊዜ ተከራካሪ ወገኖቹ የዳኝነት አካላት በሰጧቸው ውሳኔዎች ላይ ለመደበኛ ፍ/ቤቶች ይግባኝ የሚያቀርቡ ስለሆነ ከፍ ብሎ የተጠቀሰው አመለካከት ያለውን ጥንካሬ በእመዳኙ ያጣል። በተጨማሪ የመደበኛ ፍ/ቤቶች ሥልጣን በህግ ረገድ በሚነሱ ክርክሮች ላይ ብቻ መገደብና ፍ/ቤቶቹ ለመጨረሻ ውሳኔ ጉዳዮቹን ለዳኝነት አካላት መልሰው እንዲልኩ መደረጉ የፍርድ ሥራ አካሄዱን አስለገገብ ያራዝመዋል።

ስለዚህ የተለዩ የግብር የዳኝነት አካላት መኖራቸው ያለው ጥቅምና ጉዳት በጥንቃቄ መመዘንና እንዲያውም እስከፍካቄው እነዚህን አካላት በማስቀረት በምትኩ በመደበኛ ፍ/ቤቶች መዋትር ውስጥ በእጠቃላይ የግብር ጉዳዮችን ብቻ የሚመለከቱ ችሎታችን ግዳጅም የሚያስገኘውን ጥቅም መገምገም አስረዳጊ ይሆናል።

የሀብረት ሥራ ግህበራት

ሀብረት ሥራ ግህበራትን ከግብር ነፃ የግድረግ ሃግብ ሙጽጽግቸውን ለግብረታታት ካለው እስረላጊነት የመነጨ ሙስሎ ይታያል። በህግ አወጣጡም ቢሆን የግብር ጫና በቆጠባ ላይ እንስተኛ በጭጽታ ላይ ከፍተኛ ሊሆን ይገባል ከሚለው ሙራረተ ሃግብ ጋር ተስግሚ ሆኖ የገኛል። ይሁን እንጂ የእርሻ የሀብረት ሥራ ግህበራት ከገቢ ግብር ነፃ የመሆናቸው ነገር እደናጋሪ የመሆኑ ጉዳይ፣ የሀብረት ሥራ ግህበራት ዓባላትን እስመልክቶ ያሉት ከግብር ነፃ የሚያደርጉ አንቀያች በአጠቃላይ እነጋገር ዓላግውን የሚያረሱ የመሆናቸው ጉዳይ፣ እንዲሁም ግብር ሙክረል ካለባቸው የሀብረት ሥራ ግህበራት ዓባላት ግብሩን ወስኖ ለመስጠት አጋጋች የመሆኑ ጉዳይ ትኩረት የሚጅ ተለህ ችግሮች ሆነው ይገኛሉ።

በግብር እስተዳደር የሀገራዊ ድርጅቶች ተሳትፎ።

የገበሬ ግህበራት በግብር እስተዳደር ውስጥ ያላቸው ተሳትፎ የቱን ያህል ጠቀሜታና ትልጥፍና አስገኝቷል? አገባብነት ያላቸው ሀገራዊ ድርጅቶች የግብር እስገቢው ባለሥልጣን ተቀጽላ ክንድ በመሆን በግብር እስተዳደር ተሳትፎ ቢያደርጉ የመንግሥት ግብር የመስጠት ስትም የሚጫወቱ ሙሉ ግልጽ ስለሆነ ይህ ጥያቄ ትኩረት ሊሰጠው የሚገባ ሙሉ አያስገርም። ተደም ሲል እንደተገለጸው በዚህ ረገድ የገበሬ ግህበራት የመጀመሪያ ተመክሮ አላቸው። በዚህ ልምድ ላይ ትክክለኛ ግምገማ ቢደረግ መሻሻል የሚያስፈልጋቸውን የነገር አካባቢዎች ለይቶ ለግወት ብቻ ሳይሆን ለወደረቱ የተሻሉ ዘዴዎችን በመቀየስ ተሳትፎ እርምጃዎችን ለመውሰድ ያገዛል። ሆኖም በአጠቃላይ እነጋገር የሀገሱ አጠቃላይ የትምህርት ደረጃና የግብር ንቃት እንዲሁም በህጎችና በመመሪያዎች ውስጥ ተግባርና ስራነት በግልጽ ተለይተው መመልከታቸው የእንዲህ ያለውን ስትና ተግባራዊነት ይወስናሉ።

ለግጠቃላል፡ አሁን ባለው የገቢ ግብር ሥርዓት ውስጥ የሚታዩት ችግሮች ከዚህ የበለጠ ብዙና የተለያዩ ናቸው። የገቢ ግብር ለጥጋቤ የሚገኝ ሥነ ምግብ የገንዘብ ፖሊሲዎች ግስረፀሚያ ሙሳረያዎች ሆነው እንዲያገለግሉ ሁኔታዎቻን በአጣጣሪ ግኝቶች አስረገዘው። የገቢ ግብር ችግርን ትክክለኛና አንድ ወጥ አረጋግጦ የሚያደናቅቱ ግናቸውንም ችግሮች ግስግሰድ አስረገዘው አያጠያይቅም። ይሁንና ሥርዓቱን የግኝቶች ተገባር ብዙ ሥራ ይጠይቃል። በገቢ ግብር ሥርዓት አረጋገጥ ላይ ያሉት ግንቆዎች ከፖሊሲ፣ ከህግ ወይም ከአስተዳደር የሚመነጨ ሊሆኑ ይችላሉ። ስለዚህ የግኝቶች ተገባር ከነዚህ ሦስት ሙረታዊ ዘርፎች አኳያ መከናወን ይኖርበታል።

ግስታወኞች

1. የዚህ ጽሁፍ አዘጋጅ "የገቢና የንብረት ግብር በኢትዮጵያ፣ ሙረታዊ ተገባሮችና ዋና ዋና ገጽታዎች" በሚል ርዕስ የሚገኝ ሥነ ምግብ እድገትን በሚመለከት በተዘጋጀው የኢትዮጵያ ብሄራዊ የሰልጠና ወርክ ሾፕ ላይ የውይይት ጽሁፍ ለማትረብ ፅድል አጋጥሞት ነበር። ነገር ግን የተባለውን ወርክ ሾፕ አዘጋጅቶ የነበረው የአፍሪካ ኢኮኖሚክ ኮሚሽን ከገንዘብ ሚኒስቴር ጋር በሙተባበር ሲሆን የተካሄደው እንደ አውሮፓውያን አቆጣጠር ከ 22 እስከ 26 አክቶበር 1984 ዓ.ም. ነበር።

የዚህ ጽሁፍ አዘጋጅ ከላይ የተጠቀሰውን ጽሁፍ ያለምንም ለውጥ እንዳለ በዚህ ህግ ሙጽኔት የግውጣት አቅድ ነበረው። ጻፊ ግን ረጅም በሙሆኑ ሰፊ በታ የሚጠይቅ ሆኖ ስለተገኘ ግላጠር ገድ ሆነዋል። በተጨማሪም በሙጽሙሪያ ጊዜ ጽሁፉ ከቀረበ በኋላ ለተጻፉ አገባብ ያላቸው የገቢና ሌሎች ሕጎች ስለወጡ በዚህ ሙረታዊ በጽሁፉ ላይ ግኝቶች ግድረግ አስረገዘ ሆነዋል።

በዚህ ጽሁፍ ርዕስ ለመረጃት እንደሚቻለው ለግሳጠር ሲባል በቀድሞው ጽሁፍ ውስጥ ስለንብረት ግብር የተረበው ገለጻ ሆሎ ተሪ ሆኗል። በሌላ በኩል በመጀመሪያው ጽሁፍ ውስጥ ስለ ገቢ ግብር የተገለጸው ዓመዛኙ ለውጥ ሳይደረግበት እንዳለ ተርጓሟል።

2. አዋጅ ቁጥር 173/1953 /እንደተሻሻለው/ አንቀጽ 3ን ይመለከታል። በዚህ ጽሁፍ በግልጽ ካልተነገረ በስተቀር የተጠቀሱት አንቀጾች በሙሉ የሚመለከቱት ይህንን አዋጅ ነው።
3. በልዩነት የሚታየው ከውጭ አገር ለተሰጠ አገልግሎቶች በሚደረገው ክፍያ ሳይ የተጣለው ግብር ነው።
4. የአግርኛውን ትጂ አንቀጽ 4/ሀ" እና "ለ"/ን እና የአዋጅ ቁጥር 77/1968ን አንቀጽ 3/9/ ይመለከታል።
5. አንቀጽ 4 /"ሐ", "መ" እና "ወ"/ን ይመለከታል።
6. አንቀጽ 6
7. አንቀጽ 3 /ለ/
8. አንቀጽ 3/ሀ/ን ከአዋጅ ቁጥር 77/1968 /እንደተሻሻለው/ አንቀጽ 3/3/ ጋራ ያነጻጽራል። ሀ/ የአጽራቾች የሀብረት ሥራ ግንባራት በአዋጅ ቁጥር 173/1953 /እንደተሻሻለው/ "ድርጅት" ለሚለው ቃል ከተሰጠው ትርጉም ውጭ ናቸው። ለ/ በዚህ ጽሁፍ ውስጥ "የጋራ የልግት ግንባራት" ትርጉም በአዋጅ ቁጥር 32/1981 የተሰጠ ነው።

9. የህግ ክፍል ግስታወቂያ ቁጥር 258/1955»
10. አንቀጽ 31 እና አንቀጽ 34 /"ለ", "ሐ", "መ" እና "ሠ"/»
11. የህግ ክፍል ግስታወቂያ ቁጥር 258/1955 አንቀጽ 21 /2+3 እና 4/»
12. አንቀጽ 32+ 33 እና 45» ምንም እንኳን ሕት በዚህ ጉዳይ ላይ የሚናገረው ነገር ባይኖርም፣ በልምድ በዓለም አቀፍ ድርጅቶች ውስጥ የሚሠሩና ገብር የመክፈል ገደታ ያለባቸው ተቀጣሪዎች ራሳቸው በመቅረብ የየወሩን ገቢያቸውን ለገብር አስገቢው ባለሥልጣን በግስታወት በገቢው ላይ የሚጠየቀውን ገብር መክፈል አለባቸው»
13. የህግ ክፍል ግስታወቂያ ቁጥር 258/1955 አንቀጽ 25 በተጨማሪ አንቀጽ 35 እና 46ን ይመለከቷል» የኢትዮጵያ በጀት ዓመት ከሐምሌ 1 ቀን እስከ ሰኔ 30 ቀን ድረስ ያለው ጊዜ መሆኑን ይገነዘባል»
14. አንቀጽ 34 /ለ/»
15. አንቀጽ 17 እና 20»
16. አዋጅ ቁጥር 77/1968 /እንደተሻሻለው/ አንቀጽ 13» ገቢን የግፋወትና ገብሩን የመክፈል ገደታ ገበሬው ገቢውን ያገኘው ከታሕሣሥ 1 ቀን በፊት ቢሆንም እንኳን ገቢውን ካገኘበት ቀን አንስቶ በ30 ቀናት ውስጥ መፈጸም እንዳለበት ይገነዘባል»
17. አንቀጽ 22»
18. አንቀጽ 39 እና አዋጅ ቁጥር 77/1968 /እንደተሻሻለው/ አንቀጽ 21»

19. አንቀጽ 40 እና አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛላው/ አንቀጽ 21።
20. አንቀጽ 8።
21. የሕግ ክፍል ግስታወቂያ ቁጥር 258/1955 አንቀጽ 4።
22. አንቀጽ 16ን ከሕግ ክፍል ግስታወቂያ ቁጥር 258/1955 አንቀጽ 16 እና 17 ጋራ በግጣሙር እንዲሁም አዋጅ ቁጥር 77/1968 አንደተኛላው አንቀጽ 24ን ይመለከታል።
23. አንቀጽ 4.7 /ሀ/ /ጊ/ እና 12/"ለ" "ሀ" እና ፡፡/ እና አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛላው/ አንቀጽ 25/1 እና 2/።
24. አንቀጽ 5ን ከሕግ ክፍል ግስታወቂያ ቁጥር 258/1955 አንቀጽ 34 /ሐ/ ጋር በግጣሙር ይመለከታል። እንዲሁም ከአዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛላው/ አንቀጽ 23 ጋር ያንጻፅርዋል።
25. አንቀጽ 7/ሀ/።
26. አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛላው/ አንቀጽ 15። የገበሬ ግሀበሬት በግብር አወሳሰን ይሳተፋሉ። እንዲያውም አብዛኛው ሥራ በእነርሱ ላይ ወድቷል። /አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛላው/ አንቀጽ 16።
27. አንቀጽ 12 "ሐ" እና አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛላው/ አንቀጽ 25/1/።
28. አንቀጽ 17።

29. አንቀጽ 17 እና 20።
30. ለትጥር አንቀጽ 7 /ለ/ /2/፣ ለግብርና ሥራ አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 25/2/፣ እና ለሌሎች የገቢ ምንጮች አንቀጽ 12/ለ/ /2/ን ይመለከታል።
31. አንቀጽ 41 እና አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 26/1/።
32. አንቀጽ 70 እና አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 26/2/።
33. አንቀጽ 47 እና 48።
34. የጌግ ክፍል ግብታዊ ስራ ቁጥር 258/1955 አንቀጽ 34/። እና አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 27/1/።
35. አንቀጽ 69 እና አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 40።
36. አንቀጽ 68 እና አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 39/2። የገንዘብ ሚኒስትር እስካሁን ድረስ ደንብ ባለግውግቱ የግብርና ሥራ ገቢን በተመለከተ የተግባራትን ማቆሚያ ሥራ ላይ ግጥል እስከጋሪ ሆኖ ማቆሚያ ይገኝበታል።
37. አንቀጽ 66።
38. አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 39/3/። ወደሌላ ድንጋጌ ከሙያ ራት ይልቅ ሙሉ ሆኖ በግልጽ ግብረር የተኛለ በሆነ ነበር።
39. አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 39/1/።

40. አንቀጽ 67።
41. አንቀጽ 27።
42. አንቀጽ 62 እና 63 እንዲሁም አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 41።
43. አንቀጽ 70 እና አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 43። አግባብ ያላቸው የወንጀለኛ ጠቅላይ ሕግ ቁጥሮች 354-356፣ 362 እና 70 ናቸው።
44. አንቀጽ 46።
45. አንቀጽ 54 እና 55ን ከአዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ ከአንቀጽ 27/2/ እና 28 ጋራ ያነፃፅርዋል።
46. አንቀጽ 49 እና አዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 29።
47. አንቀጽ 56። ከአዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 33 ጋራ ያነፃፅርዋል።
48. አንቀጽ 58-60። ከአዋጅ ቁጥር 77/1968 /አንደተኛኛለው/ አንቀጽ 34 እና 35 ጋራ ያነፃፅርዋል። የግብርና ሥራ የገቢ ግብርን በተመለከተ የአውራጃ ፍቤት በሰጠው ውሳኔ ይግባኝ አይተርብበትም።
49. አንቀጽ 7/ለ/ /3/።

50. እንቀጽ 18 /ሐ/ ከህግ ክፍል ግስታወቂያ ቁጥር 258/1955 እንቀጽ 10 ጋራ በግጥመር ይመለከታል።
51. እንቀጽ 18 /መ/ ከሕግ ክፍል ግስታወቂያ ቁጥር 258/1955 እንቀጽ 11 ጋራ በግጥመር ይመለከታል።
52. እንቀጽ 18 /ሰ/።
53. እንቀጽ 18 /ለ/። ከገብር ነፃ የጊያደርጋቸው መብት ተጠቃሚ ለመሆን እንዲህ ያሉት ሰዎች በቋሚነት ወይም በመደበኛነት ሠራተኞች መትጠር አይኖርባቸውም። ከ1952 ዓ.ም የኢትዮጵያ ንግድ ህግ ቁጥር 9 ጋራ ያነፃፅርዋል።
54. እንቀጽ 18 /"ሠ" እና "ረ"/።
55. እንቀጽ 17 /ለ/ /1/።
56. እንቀጽ 12/ለ/ /2/።
57. አዋጅ ቁጥር 155/1971 እንቀጽ 2/4/።
58. እንቀጽ 18 /ሸ/።
59. የተባበሩት መንግሥታት ልዩ መብቶችና የግዴደረሩ መብቶች ቃል ኪዳን (ከገንጠላ) ክፍል 18 እንቀጽ 5 እና የተባበሩት መንግሥታት የተለዩ እካዳት ልዩ መብቶችና የግዴደረሩ መብቶች ቃል ኪዳን ክፍል 19 እንቀጽ 6።
60. አዋጅ ቁጥር 203/1973 እንቀጽ 9 እና አዋጅ ቁጥር 92/1968 እንቀጽ 23።

- 61. አዋጅ ቁጥር 32/1981 አንቀጽ 27/5/ እና /10/።
- 62. የጠንግሥት ምክር ቤት ልዩ ድንጋጌ ቁጥር 17/1982 አንቀጽ 11 እና 12።
- 63. በጠንግሥት ምክር ቤት ልዩ ድንጋጌ ቁጥር 17/1982 አንቀጽ 2/2/ ሠራት "ከፍተኛ ሙስናፋት" ግለት የግምረት ወይም አገልግሎት የሙስጠት ችሎታን 50% ወይም ከዚያ በላይ ግብደግ ግለት ነው።
- 64. አንቀጽ 34/ለ/። ከ1952 ዓ.ም. የኢትዮጵያ ንግድ ሕግ አንቀጽ 419 እና 420 ጋራ ያንጻፅርዋል።